

نۆزك يوزدى

ناشرى : نۆزك يوزدى

مايرى : آق چوۋە اوغلى يوسف

۲۸ ئىسرېن ئانى ۱۳۲۹

صانى ۶

۳۱

ملی ادبیات مسئله سی

باشلامازده اول

آ کلاسیله بیلمه سنده کی مشکل، یا گلش آ کلاسیلما سندن متولد تلقی و تفسیرلر - بکانه
سلاح : منطقچیلق - جناب و سلیمان لطیف بککله ادبیات و مفکوره لر - پایه چیلری
فنی حرکت نه ایدی ؟ - معارض کنجلردن رجا .

بومسأله یی اورته یه آلا اول کنج قلملر آتمشدی .. بونک آ کلاسیله بیلمه سنک
مشکل اولدینی قدر، یا گلش آ کلاسیلما سندن متولد تلقی و تفسیرلرکده تهلیکلی
اولدینغی ایکی اوج سنهک بر زمان گوستردی ...

اساساً اسکیدن بری بک توحاف بر منطق واردرکه او بزم ایچون هرشیدر :
علم ، فلسفه ، ادبیات .. تماماً آ کلامغه تحمل ایدمه دیگمز فکرلری بومنتق
سایه سنده قاریقاتور برشکله قویارز ، اوندن سوکرمسی قولایدر : یا جناب بک
کبی علمه تماس ایدر گورونه رک هزل و مزاحه بولاشمش کله لر دیزم دز ، یاخود
سلیمان نظیف بک کبی اسناد و تحقیرله دولونهایتسز سطرلر .. نتیجه بریوله چیقار : قائل
اولمادینی فکرلری « اونکدر ! » دیمک و بو افترا ایله مخاطبمیزی عموم نظرندم
چور و تمک .. « اوراق لیل » شاعرینک « یکنی لسان » علیهنده کی مقاله لر یه ،
تورکجه یی برقچ عصر اولکی کله اویونجا قیلغنه ارجاع ایتک ایستین « خون
نقد و نقد خون » صاحبی سلیمان نظیف بک افندینک هیچ یوقدن میدانه چیقاردینی
« جنکیز خسته لئی » ، « لسانمیزی غصیرنسکی افندینک دیلنه دوندیرمک »
واهمه لر ادا عالمک بک واضح دلیللریدر !

بوتون بو استهزا و اسنادلرک بوشلغنی اوژون اوزادی یه آ کلاسیلق لرو مسزدر :
بو مجادله لر کی صمیمی و کرک دوغریدن دوغری یه علمی بر کوزله تعقیب
ایدنلر ، زمانک کیملره حق قازاندرمغه باشلا دینغی کورمشلردر و حالاده
کورویورلر .. قیصه جق بحث ایدیم :
جودت پاشا مرحومک « بلاغت عثمانیه » سنی بکانه بدیعیات کتابی اوله رق
تلقی ایدنلردن باشقه کیم واردرکه :

«ایک یادشاهد مژک عطسه مظفر بندره کی شتره که - هنوز فراغی
 نبور مېس صاعقه بی روشنمده اول - بیدر مېک تېور اندره اسارنی
 دملک تعب ایمنه غافنی اتاج اتری .»

فقره سنی یازان جناب بکه کولمز؟. بر ازده سلیمان نظیف بکی خاطر لیه لم :
 «توران» مفکوره سنی تکفیر ۶۹۹ سنه سندن اولکی جدلریخی انکار ایدن
 عثمانلیجه نك بویوک اسلوبجیسی، سلطان عثمانک:

عتمانه ارطغرل ارغلیسک

ارغوز قره خانه نسلیسک!

دیه غرور لانا سندن غافل بولونیور! «آنیکی آتیا»، آناطولینک روچه
 بر تک کله بیلمز اورتودوقسیرینه «قارده شلک» پروباغانداسی یاپارکن بر تورک
 محردینک عثمانلی حدودی خارجنده کی تورکاری رد و حتی تحقیر ایتمه سی ...
 اووخ بونه حزن تضاد! ..

نجه کرک جناب و کرک نظیف بکیر ایچون فنی بر حرکت واردی، حقیقت
 نامه تفاخری براقه رق دیمه لی ایدیلر که : «هرتشکل ایتمش دماغ کی بزده ایستر
 ادبی ایستر اجتماعی - یکی اساسلری قبول ایده مه یز!» دیمه دیلر، دائماً مبدع
 بر تکاملدن باشقه بر شی اولیان حیاتی، جانسز بر منطقله باغلامق و دوردیر مق
 ایسته دیلر؛ یالکز آره لر زنده شو فرق وار: بری تهزیل ایدیور، اونه کی تحقیر ..
 اولکی - اعتراف ایده ییم - قوتلی بر ذکانتک محصولی اولدینی قدر ایکنجی آجی
 بر مغلوبیتک افاده سیدر؛ حتی داها ایلری کیده رک دینه بیلیر که بو معظم تحقیر لر
 تورککک نامه ثنا ماهیتی بیله حازدر!

اساسه باشلامازدن اول شونی ده تمی ایده رم که خصوصیه کنجیلر آره سنده
 اعتراض ایده جکیر وارسه قوری منطقجیلنی براقسینلر؛ بو أسکی خسته لغمز،
 بر ازده یوکسکدن سویله نك یولی بیلنیرسه صاحبه حق قازاندر، وموقه
 حقیقتی اورتهر، فقط فنا اولدینی قدر عیدر!

ادبیات رملی

اسکندریه ادبیاتی - ثروت و هاجسلکدن محرومی - شعریک و ناسه عائد نسغ -
 مومر، فردوسی، کوته - عثمانلی ادبیاتی - ادبیات بر مسیح دکدر - لاسونک دبدکری -
 هر ادبیاتک بیانده کی خصوصیتی - آلبالا نه دیور ؟ - مفکوره و اجتماعی حیات - سلیمان
 نظیف بکی تخطر - تورکاک و تورک منورلری - فیلیج منظومه سی - کوك آلبک سوزلری -
 خلقه دوغرو و خلق اینون ادبیاتلرک آره لرنده کی فرقلر .

یونان ادبیات تاریخنده ایللادا، نک «اودیس» نک احتشام و یردیکی محیفه لر دن
 صوکر ا بر «اسکندریه ادبیاتی» بحثنه تعصاف ایدیلیر، بک «érudite» تحریرانه ،
 اولمغه برابر ثروت و «opontanéité» هاجسلک دن محروم اولان بو شعبه ،
 یونان ادبیاتنک انحطاط دوره سنه باشلانغیچ اوله رق قبول ایدلمشدر؛ و بویه در .
 «ایدیل» ایله اشتهار ایدن «ته ثوقریت» کی بعض قیمتی سیالره مالک اولماسه
 رغماً ، عمومیت اعتباریه «ابداع» دن محرومدر . اسکندریه اهالیسی آنجاق
 کوره ش و یاریشن ذوق آله بیلیر، جماعت حیاتندن اوزاق تاجر فردلرله بونلردن
 بوس بوتون آیری یاشایان منور بر طبقه دن مرکبدی . اسکندریه ادبیاتی ،
 لیونلقده یتیشن چیچکلر کی، بومور طبقه نک ذهنلرندن جیقور وینه اونلرک
 صنعی محیطلرنده یتشیوردی .

ایشته بو شعبه نک ثروت و هاجسلکدن یچون محروم قالدیقنی بونقطه ده
 آرامالی یز، خلقک روحندن ادبیاته اویله بر «Capillarité» شعریک و واردر که دایما
 یوکسک و آریستوقرات اولماسی ایجاب ایدن ادبیات ، عینی زمانده بوشعریلکک
 ایشار ایدم چکی «sève populaire» ناسه عائد نسغ ، دن محروم قالیرسه فقیر
 دیمکدر . شرق و غرب ادبیاتلری تدقیق ایدیلسین ، اکثر «شاه اثرلر» ک
 خلق منقبه لرندن آلتدینی کورولور : هومرک «ایللادا» و «اودیس» سی ،
 فردوسی نک «شهنامه» سی ، کوته نک «فانوست» ی ...

بوکونه قدر صاحبی اولدیغمز ادبیات ، تظاهرلری اعتباریه «اسکندریه
 ادبیاتی» نه بک بکزر ، روحلرینک ائک صمیمی هیجان و انفعاللریه مشغول

اولان - فضولی و حامد کبی - بر قاج مستتا چهره نك و صوگنده قوس قوجه
بر خلقك موجودیتنه رغماً « عثمانلی ادبیاتی » دینلن شی اصلا قونوشولیان بر
« آرغو صاحبیرینك » عادتاً « بعد مجرد » ده کی مالکانه لرینه صیغینمش و بویله
جوجه قالمشدر .

ادبیات ، بر « *monstre* مسیخ » دکلدر ؛ کوستاو لانسونك دیدیکی
کبی او ، ملی حیاتك بر منظره سی در . بر ادبیاتك ایچنده بر طرفدن
اجتماعی و سیاسی واقعه لرده مندمج حس و فکر حرکتلری ، اوتنه طرفدن
فعل عالمه چیقمیان خولیا و مشقتلرک کیزلی و داخلی حیاتی کورو نور . اونك
افاده لرنده ملی اساطیرك ، منقبه لرک ، عنعنه لرک ، خاطره لرک ایزلری وارددر .
هر ترکییده ، هر تشبیهده ، هر استعارهده منسوب اولدینی ملته عائد خصوصیت
موجوددر . بو اعتبارله « نفحه امید » « امید اوفوروکی » نه چویر یله میه جکی
کبی « انکسار امید » « مقابل » « امیدک قیر یله سی » طرزنده یاییله جق ترجمهده
تورکجه اوله ماز . تورک ، کچن سنه نرمی نك [*] پك گوزل کشف ایتدیکی
کبی ، « امید » یی داللی بوداقلی بر آغاج کبی دوشونمور ، قاجیجی ، سونوجی
بر ضایه بکزه تیور ، « امیدم قالمادی ، امیدم سوندی ! » دییور . اووخ بو
و بویله تعمیق ایدیلنجه تورک روحیتده یاشایان حقیقی « بیان » مز نه کوزلدر ! ..
آلبالا دیرکه : « ای یازمق ایچون ای حس ایتک ، ای حس ایتک ایچون ده
یاشامق لازمدر . » تورک منورلری ، دینله بیلیرکه بو کونه قدر یاشامامشلردر ؛
چونکه « فرد » ک دماغنه غریب ، فیضلی بر سکر ورن ، وجدواستغراق ایچنده
یاشاتان مفکوره دن ، اجتماعی بر وجداندن محروم ایدیلیر . ملیتک قدسیتی ،
بو قدسی ملیتک ناطقه سی اولان اوزدیلک کوزمه لکلرینی حس ایدمه دیلر ؛ بناء
علیه کورونشنه رغماً ایسته نیله یکی قدر کوزل یازمه مادیلر و مدنیت تاریخنه
« *Spontané* هاجس » ، زنکین بر ادبیات هدیه ایدمه دیلر . « صنعت »
نقطه سندن بومدهش خسرانک سببی ، باشقه جهتله دهده اولدینی کبی « ملیت »
حسنک اویانمماسنده آرامالیدر .

[*] کشج قلملرک ۲۲ نجی نومروسنده مندرج مقاله سی .

بورادن اعتباراً بالخاصه سلیمان نعلیف بکک تورککک علیهنده کی یازدقلمی
خاطرلیه رق سویلیورم: بو حس اویانسه یدی، قلبلرمزده تموی ایدم جک
«قومی غرور»، شوویا خود بو ملته عائد ادبیاتلرک تقلیدیه دوغان اندرون
ادبیاتی نه نهایت ویرم جکدی! تورکک «یالکز کورمکه دکل، کوسرمکه ده
مقتدر اوله جنی» دوشونوله جک، بر طرفدن بوشمورسز جریان بر قاچ
یوکسک دماغده شعورلانه رق تورککک داهیلرملک اوله جنی کی، اوته
طرفندن ده ادبیات نامنه یکرمنجی عصرک اورتی یرنده کله اویونجاقیلغنک یک
عیب اولدینی حس ایدیله بیله رک «ناخدای خدا ناشناس» کی شیلرک یازیلر
جرات اولنمه جقدی...

ذاتاً طالعسز ملتیم، اسکیدن بری هر خصوصده اک بویوک ضررلری باشقه
ملته عائد فردلردن دکل، کندی منور جوجقلرندن کورمشدر: یونان
فلسفه سنی یابانجی لسانلرله ترجمه ایدن، یابانجی لسانلرله فلسفه، لغت، شعر یازان،
باشقه ملتلرک، کندی ضررینه، عصبیانه اشتراک ایدن و نهایت مملکتی
پارچه لاتدیران هب تورکاردن در: فارابی، ابن سینا، ابو نصر اسماعیل
بن حماد الجوهری، شوکت بخاری... الخ.

ینه ادبیاته دونه لم: «تورککک حسی» نک اویاننامه سنی اک صنعتکارشاعر مزک
موفقیت قازانه مامه سنی موجب اولمشدر: بر شعر اوقویاییم:

قبلیج

چکیچ آلتنده محقر ازیلیر کونلرجه
برچلیک پارچه سی برنیغ مهیب اولق ایچون
صوکره یاتغله کچر عمری نیامنده بوتون
نه حزن اشکنجه!

اوجلیک پارچه سی برکون برامیت آلیر،
قوجه بر قومک اولور حارس استقلال
قوجه بر مملکتک عرضی، حیاتی، مالی
اوکا وابسته قالیر.

اوزمان آی ابدی حامی شان اقوام ،
 او زمان سن ید قهار حمیده عیان
 اولدوق اهل تعدی به ویررسک خسران ؛
 اوزمان اؤک ناکام
 قلبه شوقکله کلیر نشتملی برحس فلاح ؛
 سکا باقدقه فخورانه یاریلدار کوزلر ،
 سکا آی سیف بجلا ، سکا آی برق ظفر ،
 سکا آی شانلی سلاح !

بز بر قیلیچ شعرى ایستردک ؛ فقط ایچنده ، هندستاندن آیه نین لره قدر
 پایانسز بر مسافه ده کی داغلرده ، قیرلرده ، اورمانلرده اوغولدا یان تورک قیلیچنک
 صداسنی ایشتملی ایدک .. بز بر قیلیچ شعرى ایستردک ؛ فقط ایچنده ، ایکی
 اوچ عصر دن بری قیرلش تورک قیلیچنک حالا اوچندن سیزان قانلرک دامله لرینی
 کورملی ایدک .. بز بر قیلیچ شعرى ایستردک ؛ فقط ایچنده ، بوتون برشرقلی
 تاریخ قاپانیرکن اونلکده قینه گیردیگنی - اوت هیچ اولمازسه بو حزن و ماتم
 صحنه سنی - سیر ایتلی ایدک ...

شاعر بر مفکوره به تابع اولورسه ، ولوکه او مفکوره نک خسران آننده
 اولسون ، یازمجنی شعر قیمتی اولور : حریته مشتاق اولان فکر تک « سیس » ی
 کی که مختلف اجتماعی موضوعلرده یازدینی دیگر منظومه لرینه نظراً بدیع
 و نفیس در ؛ چونکه بو ، شاعرک ذهنتدن ، روحنک قشرندن دکل ، سلیقه سنک
 اعانه سیله روحنک درینلکلرندن ، کندیسسیله برابر ایگله یین بر خلقنک تأثرلریله
 قاریشمش ، آقیور ... شاعر ، آلبالایه گوره او « سیس » ی یاشیور ، بناءً
 علیه ای حس ایدیور و ایشته ای حس ایتدیکی ایچون کوزل یازیور .
 قیلیجه کلنجه : بو گونکی اجتماعی وهن « رباب شکسته » شاعرینک « برقانادک
 کوچوچک ضربه سیله قیریلان » قلبنی قارارتیور ، محیطنده کی اخلاقسزلقلردن
 ایگرمیور ، تورککلکدن زیاده انسانیته ، مفکوره دن زیاده موهومه به عاشق
 اولویور ، قیلیجی ده بوتون برشان وقان دولو تاریخندن عکسلره مظهر اوله میور ...
 حیاتنک هر شعبه سنده اولدینی کی ادبیاتمزه کی بو یوقلقلری کورمن

محترم کؤک آاب دییورکه: [*] «تورک ادبیاتی، نه عاشق پاشایله، نه توانی ایله باشلار. ادبیاتمیزک منبعلریخی بر طرفدن طشاش محکو که لرده، جیران دریلرنده، دیگر طرفدن ده خلقک قوشمه لرنده، ماصاللرنده داستانلرنده آرامالی یز. ادبیاتمیزدن یابانجی تلیجلیری آتمالی یز؛ لسان و ادبیاتمیزه غننه سنک مبداندن باشلار سهق اوغرادقلری موقت استیلالوک عارضی و مرضی دورهلر اولدیغنی آ کلایه جغیر.. تورک کایک کله لرده، مللر ده، ماصاللر ده، داستانلر ده ایزلری قالمش بر ملی مفکورسی وارد که بونی، بو طاغنیق انقاض آلتدن بولوب چیقارمق و بونده مندیج عرقی [مابعدالتاریخ] ی کشف ایتک اک بویوک و خلیفه متردر.»

بو اعتبارله دیرم که: مادام که بزم تحریری غننه لر مز یوقدر، خلقک حافظه سنده یاشایان «تورک روحیتی» نه زمان طویلانیسه تورکلر اوزمان لسان و ادبیاتلریخی یاپه بیله جکلر در؛ فقط اولجه، آقا کوندوزک کتابی ایچون یازدیغم مقاله ده ده سویله دیکم کی بو، «خلقه دوغرو» کیتمکه باشلایه حق ادبیاتی، طرفدارلرندن بر جوقلری بیله بک یا کاش آکلا یور، و «خلق ایچون» ادبیات یایمغه جالیشیورلر که بویوک بر تهلیکه در؛ بن بو مقاله مده اونی ده، «خلقه دوغرو ادبیات» له «خلق ایچون ادبیات» آده سنده کی فرقی ده آ کلا تمغه جالیشه جیم؛ شوراده خلاصه اوله رق سویله یم که «خلقه دوغرو» ادبیات دیمک، ادبیاتی خلقک ادراکی ایچون آشای بر سویله ایندیر مک دکل، موضوعندن بنیه سنه قدر هر شیئی، خلقک روحنده یاشایان تورک روحیت و لسانندن آله رق یوکسک بر ادبیات میدانه چیقارمق دیمک در.

قادر کوی، نشرین اول ۱۳۲۹

علی جانب

[*] «تورک یوردی» نک ایکنجی ییلک ۵۱نجی سایمسنده بیقان «غننه و قاعده»

عنوانی مهم مقاله سی.